

Crna Gora

Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

Adresa: Vaka urovi a b.b.
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 410 100
fax: +382 20 410 101
www.mps.gov.me

INFORMACIJA

**O ZAKLJU IVANJU ZAJEDNI KE DEKLARACIJE O AGENDI ZAPADNOG
BALKANA ZA INOVACIJE, ISTRAŽIVANJE, OBRAZOVANJE, KULTURU, MLADE
I SPORT**

Podgorica, 11. maj 2021. godine

Zajednička deklaracija o Agendi Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport predstavlja politički dokument kojim se zemlje Zapadnog Balkana ista i zajednički posvećuju evropskim vrijednostima i principima i viziji stabilne i ujedinjene Evrope. Istorijske, kulturne i geografske veze između zemalja Zapadnog Balkana i zajednički interesi podržavaju ovu viziju i predstavljaju snažan osnov za dalju posvećujućnost vrijednostima demokratije i vladavine prava.

Potpisivanje ove deklaracije je još jedan pokazatelj nedvosmislene podrške EU evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana i intenziviranje njenog angažovanja na svim nivoima za podršku političkoj, ekonomskoj i socijalnoj transformaciji regiona, što je prethodno zaključeno Deklaracijom iz Zagreba iz maja 2020. godine. Polazeći od navedenog, uzimajući u obzir zalaganje partnera sa Zapadnog Balkana za inkluzivnu regionalnu saradnju i temeljno i snažno sprovođenje neophodnih reformi, stvoreno je snažno polazište za sve buduće zajedničke akcije koje će proizaći iz Zajedničke deklaracije i Agende.

Prepoznaju i istaknutu ulogu istraživanja, inovacija, obrazovanja, obuke i kulture kao osnovnih pokreta zelene, inkluzivne, ravnopravne i digitalne tranzicije ekonomije i društva i za rješavanje dugogodišnjih izazova sa kojima se suočavaju mladi u regionu, zemlje Zapadnog Balkana i EU ulažu velike napore da kontinuirano rade na snaženju ovih sektora čemu svjedoče i usvajanje niza dokumenata u okviru različitih procesa i inicijativa poput Berlinskog procesa i platformi za Zapadni Balkan za obrazovanje i obuku i istraživanje i inovacije, Zajedničkog regionalnog tržišta itd.

Aneks Deklaracije, Agenda Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport predstavlja konkretne ciljeve, prioritete i okvirni plan ključnih akcija i pruža pregled sveobuhvatne, dugoročne strategije za saradnju sa Zapadnim Balkanom u ovim oblastima. Dopriniće društvenom i ekonomskom razvoju te regionalnoj saradnji na Zapadnom Balkanu, nadovezujući se na ukupnu podršku EU usmjerenu na brzo oživljavanje privrede ovog regiona i tekućih procesa pristupanja.

Fokus akcija u ovoj Agendi grupisan je u tri glavne ose: političku, regionalnu i tematsku, koje utvrđuju kontekst za saradnju sa Zapadnim Balkanom u gore pomenutim oblastima, dok istovremeno zadržavaju fleksibilnost u cilju prilagodavanja akcija novim dešavanjima ili prioritetima u nastajanju. Predviđaju, tehnološki transfer, aktivnosti vezane za izgradnju kapaciteta i kreiranje politika zasnovanih na činjenicama usmjeravajuće ovu Agendu.

Ova Agenda i predložene akcije za njenu realizaciju doprinijele nizu prioriteta i misija u regionu, kao i podsticanju održive ekonomije (nakon COVID-19) i pomoći u kreiranju novih radnih mjesta.

EU je posvećena daljem intenziviranju svog angažovanja u ovom regionu, ponovo potvrđujući svoju evropsku perspektivu i podržavajući sprovođenje sistemskih transformacija kroz reforme, što se ogleda u Paketu proširenja za 2020. godinu i Ekonomskom i investicionom planu za Zapadni Balkan te kroz proces koji prati Program ekonomskih reformi.

EU i Zapadni Balkan zajedno rade na zajedničkim izazovima, što je jasno pokazano nezapamćenom solidarnošću između EU i Zapadnog Balkana u rješavanju neposrednog uticaja COVID-19.

Ekonomije Zapadnog Balkana trenutno pokazuju nestabilan i spor rast, sa visokim stopama nezaposlenosti, a posebno visokom nezaposlenošću u mladima. Na njih utiče i emigracija (privremena ili dugoročna), posebno mladih ljudi. Uprkos naporima nekih ekonomija u regionu da ulažu u nove infrastrukture za istraživanje,

razvoj i inovacije, u cjelini postoji nedovoljan nivo podrške razvoju inovacionog ekosistema u regionu. Glavni uzroci uključuju ograničen pristup potencijalnim izvorima finansiranja, nedostatak odgovarajućeg znanja i vještina, niske kapacitete za prenos tehnologije i znanja, kao i rasute, fragmentirane i nedosljedne mjere podrške inovacijama i infrastrukturi za preduzeća.

Stalni proces reforme sistema obrazovanja, obuke i istraživanja u regionu treba ojačati i ubrzati pružanjem više mogućnosti za usavršavanje i ponovno osposobljavanje mladih i odraslih, kroz izgradnju kapaciteta i poslovnu orijentaciju, i povećanje inovacionog potencijala koji je usko povezan sa radnjama i obavezama Industrijskog i inovacionog područja Zajedničkog regionalnog tržišta.

U skladu sa novim prioritetima Evropske komisije i Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan, Zeleni dogovor i njegovu međunarodnu dimenziju, Digitalna transformacija i ekonomija koja radi za ljude i povezuje ljude, neophodni su za osnaživanje i modernizaciju ekonomija na Zapadnom Balkanu. Ovo je naglašeno od strane velikog broja zainteresovanih strana i inicijativa: Instrument za podršku politikama, Berlinski proces, Platforma za Zapadni Balkan za istraživanje i inovacije i obrazovanje i obuku i Strategije pametne specijalizacije.

Inovativne mjere u ovim tematskim oblastima će i dalje biti podržavane kroz implementaciju programa Horizont Evropa i njegovih misija, zajedno sa MSCA, EIT i KIC, Interreg IPA, IPARD i implementacijom Strategija pametne specijalizacije.

ZAJEDNIČKA DEKLARACIJA O AGENDI ZA ZAPADNI BALKAN

ZA INOVACIJE, ISTRAŽIVANJE, OBRAZOVANJE,
KULTURU, MLADE I SPORT

**Potpisali
ministri odgovorni za
inovacije, istraživanje, obrazovanje,
kulturu, mlade i sport iz**

Albanije

Bosne i Hercegovine

Kosova¹

Crne Gore

Sjeverne Makedonije

Srbije

i Evropske unije

¹ Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i Mišljenjem MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Zajedni ka deklaracija o Agendi Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport

27. maj 2021.

Mi, ministri odgovorni za istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport Zapadnog Balkana i Evropske unije (EU) i njenih država članica:

1. Isti u i **zajedni ku posve enost partnera sa Zapadnog Balkana evropskim vrijednostima** i principima i viziji snažne, stabilne i ujedinjene Evrope, podržane našim istorijskim, kulturnim i geografskim vezama, kao i našim zajedni kim interesima.
2. Prepoznaju i podršku ekonomskom rastu EU, otvaranju novih radnih mjesta i sprovo enju reformi potrebnih za kretanje regiona naprijed na putu ka EU, i nadovezuju i se na strategiju **Kredibilna perspektiva proširenja i unaprije eno angažovanje EU na Zapadnom Balkanu**.
3. Ponavljaju i zaklju ke **Deklaracije iz Zagreba** iz maja 2020. godine i **nedvosmislenu podršku EU evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana i intenziviranje njenog angažovanja na svim nivoima za podršku politi koj, ekonomskoj i socijalnoj transformaciji regiona**.
4. Pozdravljaju i snažnu posve enost Zapadnog Balkana primatu demokratije i vladavine prava, kao i zalaganje partnera sa Zapadnog Balkana za inkluzivnu regionalnu saradnju i temeljno i snažno sprovo enje neophodnih reformi.
5. Uzimaju i u obzir **Ekonomski i investicioni plan Evropske komisije za Zapadni Balkan** iz oktobra 2020. godine i prepoznaju i važnu ulogu ulaganja u podsticanju dugoro nog oporavka regiona nakon COVID-19 i podržavaju i neophodne reforme u vezi EU.
6. Pozdravljaju i usvajanje **Akcionog plana za Zajedni ko regionalno tržište** za 2020-2024, od strane Zapadnog Balkana u novembru 2020. godine, kao odsko nu dasku u približavanju regiona EU i prepoznaju i da regionalno industrijsko i inovaciono podru je uklju eno u Zajedni ko regionalno tržište ini regionalnu dimenzija Agende za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport.
7. Pozivaju i se na Berlinski proces i Deklaraciju iz Sofije iz novembra 2020. godine o **Zelenoj agendi za Zapadni Balkan** kojom se priznaje potreba za velikom transformacijom regiona kako bi se izazovi održivosti i otpornosti pretvorili u mogu nosti u sinergiji sa Evropskim zelenim sporazumom u svim me usobno povezanim prioritetnim sektorima.
8. Prepoznaju i u ovim nastojanjima **istaknutu ulogu istraživanja, inovacija, obrazovanja, obuke i kulture** kao osnovnih pokreta a zelene, inkluzivne, ravnopravne i digitalne tranzicije ekonomije i društva i za rešavanje dugogodišnjih izazova sa kojima se suo avaju mladi u regionu.
9. Stvaranjem itave Evrope - uklju uju i Zapadni Balkan - prvim **klimatski-neutralnim kontinentom** ja anjem obnovljive energije, održivog transporta i mobilnosti, kružne ekonomije i biodiverziteta, održive poljoprivrede i proizvodnje hrane, tako e pove avaju i otpornost regiona na uticaje klimatskih promjena; zajedni ki realizuju i Zeleni sporazum i borbu protiv zaga enja vazduha (glavni zdravstveni rizik za cjelokupno stanovništvo Zapadnog Balkana).
10. Podsti u i i doprinose i **ekonomiji koja radi za ljude** koji se suo avaju sa zajedni kim izazovima, kroz koordinisane napore iji je cilj poboljšanje konkurentnosti, inovacija, razvoja vještina i tehnologije kako bi se pružile mogu nosti za inkluzivni rast širom regiona uskla en sa evropskim stubom socijalnih prava.

11. Proširuju i **Digitalnu agendu** za Zapadni Balkan u skladu sa novim Akcionim planom za digitalno obrazovanje - zajednički postaju i sposobni za digitalno doba, podsticanjem razvoja visoko efikasnog ekosistema digitalnog obrazovanja i unapređivanjem digitalnih vještina i kompetencija za digitalnu transformaciju i jačanje online, u enjama na daljinu i kombinovanog u enjama na svim nivoima obrazovanja.

12. Isti u i ulogu novog **Evropskog istraživačkog prostora** kao okvira za reforme ka integrisanijem i efikasnijem eko-sistemu zasnovanom na znanju, ulaganjem u sisteme za istraživanje i inovacije radi postizanja cilja iz Barselone od 3% BDP-a.

13. Prepoznaju i značaj **Pridruživanja Okvirnim programima EU za istraživanje i inovacije**, kao i programima za obrazovanje, obuku, mlade i sport, koji su se pokazali ključnim za nesmetanu saradnju i finansiranje zajedničkih projekata koji omogućavaju zajednički pristup izvrsnosti, inovacijama i istraživačkim resursima.

14. Podstiču i dijalog radi snaženja sinergije programa Unije u oblastima obuhvaćenim ovom Deklaracijom sa svim ostalim relevantnim programima a sa ciljem da se olakša sveobuhvatan pristup saradnji sa Zapadnim Balkanom.

15. Podstiču i snažnije učesnike Zapadnog Balkana u **Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA)**, pripremaju i region za koristi od novo usvojenog **Evropskog prostora obrazovanja (EEA)**: težnjom ka inkluzivnom i visokokvalitetnom sistemu obrazovanja i osposobljavanja, povezanom sa lokalnim ekosistemima za istraživanje i inovacije, podsticanje kreativnosti, inovacija i ekonomskog razvoja, kao i regionalne saradnje.

16. Pozdravljaju i Rezoluciju Savjeta o strateškom okviru za evropsku saradnju u obrazovanju i obuci prema Evropskom prostoru obrazovanja i šire (2021-2030), osnovni instrument za vođenje i podršku Evropskoj saradnji u obrazovanju i obuci do 2030.

17. Isti u i važnost primjene prioriteta i akcija na polju stručnog obrazovanja i obuke definisanih **Osnabruškom deklaracijom** o stručnom obrazovanju i obuci za prelazak na digitalnu i zelenu ekonomiju za period 2021-2025 i podstiču i Zapadni Balkan da radi na reformskim principima definisanim u **Preporukama Savjeta o stručnom obrazovanju i obuci** (2020/C 417/01, 24. novembar 2020.) za održivu konkurentnost, inkluziju, socijalnu pravdu i otpornost.

18. Potvrđuju i učesnike partnera sa Zapadnog Balkana u Evropskom okviru kvalifikacija za proces cjeloživotnog učenja koji nastoji da podrži **Evropske politike za vještine i kvalifikacije** za povećanje zapošljivosti, mobilnosti i socijalnu integraciju radnika.

19. Isti u i da **Strategije pametne specijalizacije** daju dragocjen doprinos usredsređivanju napora ka ekonomskoj transformaciji zasnovanoj na znanju i da su Strategije pametne specijalizacije ključne za razvoj kritične mase u regionu kako bi se stvorila perspektiva održivog rasta i politika inovacija, i izgradnjom i iskorišćenjem relevantnih kapaciteta i vještina, kao što je **Transfer tehnologije** kako bi se omogućio razvoj održivih proizvoda i usluga u ovim inovacijama od laboratorije do tržišta.

20. Prepoznaju i potrebu za poboljšanjem poslovnog okruženja intenziviranjem **investicija u mala i srednja preduzeća** kroz uspostavljanje mehanizama za podršku ulaganjima u stručno usavršavanje i prekvalifikaciju radne snage i za stvaranje, podršku i promociju novoosnovanih start-up preduzeća, uključujući i akademska izdavanja, orijentisana posebno prema istoj energiji, pametnoj mobilnosti, održivoj poljoprivredi i kružnoj ekonomiji.

21. Uzimaju i u obzir trenutnu primjenu **Strategije Evropske unije za Jadransko-jonski region (EUSAIR), Strategije EU za Dunavski region (EUSDR) i njihovih vode ih projekata**, i pozivaju i ekonomije u esnice da u potpunosti iskoriste budućnost EU fondova za aktivnu podršku procesu ugradnje u sve relevantne programe i na taj način efikasno doprinose oporavku i razvoju održive i inkluzivne ekonomije u regionu Zapadnog Balkana.

22. Isti u i suštinsku ulogu kulturne i **regionalne saradnje i razmjene**, uključujući i akademsku, neformalnu, kulturnu i sportsku mobilnost i njihov jedinstveni potencijal da doprinesu politici koja stabilizaciji i stvaranju ekonomskih prilika, njegovanjem veće tolerancije i demokratskog uređenja, promovisanjem evropskih vrijednosti i jačanje kohezije društva.

23. Priznaju i potrebu za jačanjem podrške **kulturnom i kreativnom sektoru** kako bi se ostvario njihov puni potencijal, te prevazišli finansijski, institucionalni i politički izazovi, kao i kulturno nasljeđe za promociju lokalnog razvoja i doprinos zajedničkoj budućnosti.

24. Isti u i **vrijednosti koje sport može promovisati**, kao što su poštena igra, jednakost, poštovanje različitosti, integritet, disciplina, izvrsnost, prijateljstvo, tolerancija i međusobno razumijevanje, što može zblížiti ljude i ekonomije.

Očekuje da će **Agenda Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport** predstavljati još jedan korak napred u približavanju Zapadnog Balkana EU.

Ova Agenda za Zapadni Balkan razvijena je u uskoj saradnji sa regionalnim zainteresovanim stranama koji su aktivni u predmetnim oblastima ove Zajedničke deklaracije i zavisi od tri ose:

- **Politička osa:** isticanje strateške važnosti regiona i predlaganje akcija čiji je cilj podrška procesu pristupanja EU, i pridruživanje šest partnera sa Zapadnog Balkana svim programima Unije koji pokrivaju istraživanje, inovacije, obrazovanje, kulturu, mlade i sport sa Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan.
- **Regionalna osa:** čiji je cilj da promoviše regionalni ekonomski rast i prosperitet kroz investicije, da bi bio usmjeren ka inovacijama i akcijama koje stvaraju održivi i na ljude usmjeren razvoj i digitalnu budućnost. Tako će se podržati tekući i proces reforme sistema obrazovanja, obuke i istraživanja i razvoj kulturnog i kreativnog sektora sa veštinama i boljim mogućnostima za izgradnju kapaciteta.
- **Tematska osa:** težnja ka bližem usklađivanju politika i akcija Zapadnog Balkana i EU na poljima koja su predmet ove Zajedničke deklaracije: naročito Evropski zeleni dogovor sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan, predviđaju i veliku transformaciju regiona kako bi se nosio sa rastućim ekološkim i klimatskim izazovima i njihovog pretvoranja u mogućnosti; Digitalna agenda za Zapadni Balkan i Akcioni plan za digitalno obrazovanje koji predviđaju unapređenje ICT i digitalnih vještina; obrazovanje o održivosti životne sredine, vještinama za održivu konkurentnost, socijalnu pravdu i otpornost; i ekonomiju koja radi za ljude i povezuje ljude i zajednice.

Zajednički bilježimo gornje tačke i podstičemo neophodne akcije za uspješnu primjenu ove Agende za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport.

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Mariya Gabriel

Komesar za inovacije, istraživanje, kulturu, obrazovanje i mlade

Brisel, 27. maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Anila Denaj
Ministarka finansija i ekonomije Albanije

Tirana, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Evis Kushi

Ministar prosvjete, sporta i mladih Albanije

Tirana, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Elva Margariti
Ministarka kulture Albanije

Tirana, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Ankica Gudeljevi
Ministarka civilnih poslova Bosne i Hercegovine

Sarajevo, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Hajrulla Çeku
Ministar kulture, mladih i sporta Kosova

Priština, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Arbërie Nagavci

Ministar prosvjete, nauke, tehnologije i inovacija Kosova

Priština, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Artane Rizvanolli
Ministar ekonomije Kosova

Priština, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Vesna Brati

Ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta Crne Gore

Podgorica, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Mila Carovska

Ministarka prosvjete i nauke Sjeverne Makedonije

Skoplje, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Irena Stefoska
Ministarka kulture Sjeverne Makedonije

Skoplje, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Maja Gojkovi

Potpredsjednica Vlade i ministarka kulture i informisanja Srbije

Beograd, 27. maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlaš enih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Branko Ruži

Ministar prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja Srbije

Beograd, 27 . maj 2021. godine

Potpisano od strane doljepotpisanih ovlašćenih predstavnika na odvojenim stranicama sa potpisima:

Vanja Udovičić
Ministar mladih i sporta Srbije

Beograd, 27. maj 2021. godine

Aneks

Agenda Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport

Nadovezuju i se na Zajedni ku deklaraciju o Agendi Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport, ovaj dokument predstavlja konkretne ciljeve, prioritete i okvirni plan klju nih akcija ove Agende.

Podsticanje stabilnosti, prosperiteta i evropske perspektive regiona ostaje klju ni prioritet EU, imaju i u vidu uticaj pandemije COVID-19 koja teško poga a društvo i privredu zemalja Zapadnog Balkana. U skladu sa prioritetima Evropske komisije, **prelazak na zelenu ekonomiju, digitalna transformacija i ekonomija u službi ljudi** presudni su za ponovno pokretanje i modernizaciju privrede zemalja Zapadnog Balkana, pomo pri stvaranju radnih mjesta i rasta, rješavanje dugogodišnjih izazova sa kojima se mladi u regionu suo avaju, kao što su ograni ene prilike za posao i nejednakost. Istraživanje, inovacije, obrazovanje i kultura su suštinski pokreta i ovog procesa, što je podržano kroz kreiranje politika zasnovanih na injenicama. Procesi povezani sa kulturom i interkulturalnim dijalogom tako e imaju zna ajnu ulogu u stvaranju povoljnog okruženja za ja anje i pomirenje zajednica.

Agenda Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport pruža pregled sveobuhvatne, dugoro ne strategije za saradnju sa Zapadnim Balkanom u ovim oblastima. Doprinije e društvenom i ekonomskom razvoju te regionalnoj saradnji na Zapadnom Balkanu, nadovezuju i se na ukupnu podršku EU usmjerenu na brzo oživljavanje privrede ovog regiona i teku i proces pristupanja.

Komisija je pokrenula ambiciozni **Ekonomski i investicioni plan za region, u cilju podrške paralelnom prelasku na zelenu i digitalnu ekonomiju**¹, uz prijedlog da se mobiliše do 9 milijardi EUR IPA III sredstava za period od 2021 do 2027. godine, uklju uju i novi Instrument garancija za Zapadni Balkan, sa nastojanjem za potencijalno pove anje investicija do 20 milijardi EUR. Njena vode a inicijativa koja se ti e Garancije za mlade podrža e aktivaciju i zapošljivost mladih u regionu. Ovo je upotpunjeno prijedlogom Evropske komisije o stru nom obrazovanju i obuci za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost², kao i Novom evropskom agendom vještina³ i Evropskim stubom socijalnih prava⁴. Ova Agenda je usko povezana sa Akcionim planom za zajedni ko regionalno tržište koji su lideri zapadnog Balkana potvrdili na Samitu u Sofiji u novembru 2020. godine⁵.

Spoljna dimenzija Evropskog zelenog plana⁶ prepoznala je pokretanje Zelene Agende za Zapadni Balkan kao jednu od klju nih inicijativa. Nova sveobuhvatna strategija rasta EU, zasnovana na raskidanju veze izme u ekonomskog razvoja i koriš enja resursa i emisije gasova sa efektom staklene bašte, istovremeno teže i klimatskoj otpornosti i cirkularnoj ekonomiji, može biti u potpunosti efikasna jedino ako neposredni susjedi zemalja EU tako e preduzmu mjere u ranoj fazi. Ovo utoliko više važi za zemlje Zapadnog Balkana s obzirom na njihovu evropsku perspektivu i obaveze da se usklade sa pravnom tekovinom EU, kao i Agendom održivog razvoja do 2030. godine i Pariskim sporazumom. U okviru ove perspektive, Zelenu agendu za Zapadni Balkan, koja je ugra ena u Ekonomski i investicioni plan⁷, podržali su politi kom Deklaracijom⁸ lideri Zapadnog Balkana na Samitu u Sofiji.

¹ Komunikacija Komisije „Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan“ COM (2020) 641 konačna verzija

² Predlog preporuke Savjeta o stručnom obrazovanju i osposobljavanju za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost COM (2020) 275 konačna verzija

³ Evropska agenda vještina za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost, 1. jul 2020.

⁴ Evropski stub socijalnih prava. Izgradnja inkluzivnije i pravednije Evropske unije.

⁵ <https://www.rcc.int/pages/143/common-regional-market>

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>

⁷ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf

⁸ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf

Ova Agenda jasno upućuje na dvije relevantne makroregionalne strategije koje se sprovode u regionu: „Strategija EU za Jadransko-jonski region“ (EUSAIR) i „Strategija EU za Dunavski region“ (EUSDR). Ove makroregionalne strategije su podržane sa najviših političkih nivoa EU, od strane država članica i regiona na koje se odnose i čine sastavni dio regionalne politike EU.

Fokus akcija u ovoj Agendi grupisan je u tri glavne ose; **političku, regionalnu i tematsku**, koje utvrđuju kontekst za saradnju sa Zapadnim Balkanom u gore pomenutim oblastima, dok istovremeno zadržavaju fleksibilnost u cilju prilagođavanja akcija novim dešavanjima ili prioritetima u nastajanju. Predviđaju se, tehnološki transfer, aktivnosti vezane za izgradnju kapaciteta i kreiranje politika zasnovanih na činjenicama usmjeravajuće ovu Agendu.

Ova Agenda i predložene akcije za njenu realizaciju doprinijele su nizu prioriteta i misija u regionu:

- Približavanju istraživačkih i inovacionih ekosistema standardima EU radi jačanja inovacionih kapaciteta u regionu;
- Smanjenju jaza u ekonomskom i kulturnom zemalja regiona;
- Suzbijanju klimatskih promjena i degradacije životne sredine;
- Podrška digitalnoj transformaciji;
- Promovisanju sprovođenja Zelene agende za Zapadni Balkan i njenih pet stubova: dekarbonizacija (klimatska akcija, prelazak na istu energiju i pametna mobilnost), depolucija vazduha, vode i tla (ne samo u pogledu značajnog uticaja na zdravlje i ekonomiju koji zagađuje vazduha ima u regionu), uključivanje u cirkularnu ekonomiju, održiva poljoprivreda i proizvodnja hrane i zaštita biodiverziteta;
- Poboljšanje kvaliteta, inkluzivnosti i pravnosti sistema obrazovanja i osposobljavanja, posebno od ranog obrazovnog uzrasta, uključujući i kontekst cjeloživotnog učenja;
- Podrška razvoju ekosistema digitalnog obrazovanja i razvoju digitalnih vještina i kompetencija;
- Obezbjediti mogućnosti građanima za mlade ljude;
- Uspostavljanje visokih standarda kvaliteta evropskog stručnog obrazovanja i obuke kao reference za razvoj vještina, uključujući i mikro-kvalifikacije; razvoju društava zasnovanih na znanju;
- Jačanje razvoja ljudskog kapitala u prioritetnim ekonomskim i investicionim sektorima;
- Promovisanje i podrška cirkulacije mozgova, naročito sa dijasporom Zapadnog Balkana;
- Smanjenju rodne i digitalne jaze, kao i promociji i sprovođenju novih tehnologija u skladu sa prioritetnim oblastima obrazovanja;
- Poboljšanje održive mobilnosti i povezanosti;
- Podsticanje kulturne i akademske saradnje te saradnje mladih u regionu i EU;
- Jačanje regionalne saradnje i Zajedničkog regionalnog tržišta.

Na taj način doprinijele su podsticanju održive ekonomije (nakon COVID-19) i pomoći u kreiranju novih radnih mjesta.

Kontinuirana procjena sprovođenja ove Agende zasniva se na izvršavanju preciznih aktivnosti potkrijepljenih nizom indikatora sa dobro prepoznatim osnovnim vrijednostima i ciljevima. S obzirom na njenu interdisciplinarnu i meusektorsku prirodu, za uspješnu realizaciju ove Agende biće potreban širok, sveobuhvatan i sinergijski proces implementacije na različitim nivoima, uključujući i evropski, regionalni i lokalni.

Uključivanje određenog broja aktera biće važno za postizanje prioriteta i misija ove Agende. Ključni akteri uključuju institucije EU i nadležne organe zemalja Zapadnog Balkana, različite zainteresovane strane na Zapadnom Balkanu, poput velikih kompanija i malih i srednjih preduzeća, ustanove visokog obrazovanja, istraživačke organizacije, istraživačke i tehnološke infrastrukture, organizatore stručnog obrazovanja, škole, kulturni i kreativni sektor, civilno društvo kao i organizacije za obrazovanje, kulturu, mlade i sport.

1. Politi ka Agenda

EU je posve ena daljem intenziviranju svog angažovanja u ovom regionu, ponovo potvr uju i svoju evropsku perspektivu i podržavaju i sprovo enje sistemskih transformacija kroz reforme, što se i ogleđa u Paketu proširenja za 2020. godinu i Ekonomskom i investicionom planu za Zapadni Balkan te kroz proces koji prati Program ekonomskih reformi.

EU i Zapadni Balkan zajedno rade na zajedni kim izazovima, što je jasno pokazano nezapam enom solidarnoš u izme u EU i Zapadnog Balkana u rješavanju neposrednog uticaja COVID-19⁹.

Ipak, ekonomije regiona nastoje da podignu svoje nivoe konkurentnosti. Sada postoji dobar impuls da zemlje Zapadnog Balkana izgrade održiviju, otporniju i dekarbonizovanu budu nost.

Glavni prioriteti i prate e akcije za ovu Politi ku Agendu su sljede i:

- Podržati reforme u regionu u oblasti Nauke i istraživanja i u oblasti Obrazovanja, kulture i mladih, kroz implementaciju pravne tekovine EU (*acquis communautaire*). Podržati rad na **pregovorima o pristupanju za Poglavlja 25 i 26** za Albaniju i Sjevernu Makedoniju u okviru klastera „Konkurentnost i inkluzivni rast“.
- Poboľjšati sprovo enje relevantnih smjernica zajedni ke politike, kao i relevantnih reformskih mjera usvojenih u kontekstu procesa koji prati **Program ekonomskih reformi**.
- **Puno pridruživanje zemalja Zapadnog Balkana programu Horizont Evropa** – Pridruživanje Okvirnom programu EU za istraživanje i inovacije je najbliži oblik saradnje u oblasti nauke i tehnologije. Pokazao se instrumentalnim za saradnju i finansiranje zajedni kih inovacionih projekata koji omogu avaju uzajamni pristup izvrsnosti, inovacijama, mrežama i istraživa kim resursima. Pruža neprocjenjive mogu nosti za razvoj ljudskih resursa, pove avaju i šanse za uspjeh u pronalaženju zajedni kih rješenja za globalne izazove.
 - Oja ati regionalnu saradnju izme u univerziteta, istraživa kih organizacija i malih i srednjih preduze a, povezuju i ih sa evropskim mehanizmima za saradnju i razmjenu u oblastima nauke, tehnologije i inovacija (npr. kroz integraciju u panevropske istraživa ke i tehnološke infrastrukture, misije, evropska partnerstva, Evropski program za saradnju u nauci i tehnologiji [COST], „Marija Sklodovska Kiri“ Akcije [MSCA], kao i Evropski institut za inovacije i tehnologiju [EIT] i njegovu Zajednicu znanja i inovacija [KIC]).
 - Doprinijeti namjenskim programima i planiranim aktivnostima predvi anja uz u eš e vlade, poslovnog sektora, univerziteta i istraživa kih centara, kao i civilnog društva.
 - U skladu sa radnim programom „**Evropski inovacioni ekosistemi**“ u okviru programa Horizont Evropa, omogu iti održiva regionalna partnerstva za inovacije, umrežavanje, zajedni ke programske akcije, akcije za rast inovativnih rješenja, prikupljanje podataka o inovacijama, i klastere izvrsnosti u regionu (npr. kroz Evropsku mrežu preduzetništva, povezivanjem nau no-tehnoloških parkova i centara za digitalne inovacije).
 - Podsta i pove ano u eš e u dijelu programa koji se odnosi na MSCA obezbje uju i naro ito više mogu nosti za MSCA doktorske mreže i MSCA razmjene osoblja, kao i za postdoktorske stipendije. Promovisati apliciranje za MSCA COFUND za stimulisanje lokalnih i regionalnih doktorskih programa i programa stipendiranja.
 - Oja ati ulogu EIT-a u regionu putem oja ane Regionalne inovacione šeme EIT-a (*Regional Innovation Scheme* - RIS) i unakrsnih aktivnosti Zajednica znanja i inovacija (KIC) usmjerenih na Zapadni Balkan. Podsta i koriš enje transnacionalnih i regionalnih programa

⁹ 2020/0065 (COD) Predlog ODLUKE EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVJETA o pružanju makro-finansijske pomoći partnerima u procesu proširenja i partnerima iz susjedstva u kontekstu pandemijske krize COVID-19, 22. april 2020. Komunikacija o Globalnom odgovoru EU na COVID-19 (JOIN(2020)11 finalna verzija) od 8.4.2020.

COM(2020) 315 finalna verziji Komunikacija Evropske komisije o Podršci Zapadnom Balkanu u borbi protiv COVID-19 i oporavku nakon pandemije – Doprinos Komisije uoči sastanka lidera EU i Zapadnog Balkana 6. maja 2020.

kojima se doprinosi EIT instrumentima, u cilju jačanja domaće i regionalnih inovacionih ekosistema Zapadnog Balkana, kao i promovirati ravnopravno i aktivno učešće u aktivnostima EIT KIC, širom cijelog regiona Zapadnog Balkana, u skladu sa Strateškom inovacionom agendom EIT-a 2021–2027.

- **Puno pridruživanje, kao programskih zemalja, i ovog Zapadnog Balkana novim programima Erasmus i Evropski korpus solidarnosti (European Solidarity Corps - ESC)**
 - Pomoći i punom pridruživanju svih zapadnobalkanskih partnera programima Erasmus¹⁰ i Evropski korpus solidarnosti¹¹, kroz podršku sprovođenju pripremnih mjera.
 - Osigurati vrstu posvećenosti i partnersko ulaganje, kako bi se uspostavile neophodne upravljačke strukture i mjere usklađenosti, što je preduslov za ovaj proces¹².
- **Pridruživanje stuba MSP Programu jedinstvenog tržišta**
 - Pridruživanje će dozvoliti organizacijama sa Zapadnog Balkana da učestvuju u različitim inicijativama, kao što su Evropska mreža preduzetništva (*Enterprise Europe Network - EEN*), Erasmus za mlade preduzetnike i Projekti saradnje klastera.
 - članice Evropske mreže preduzetništva na Zapadnom Balkanu mogu pomoći MSP sa pronalaženjem poslovnih partnera i partnera za istraživanje i inovacije u EU, pomoći im da učestvuju u programu Horizont Evropa, obezbijediti za MSP sa Zapadnog Balkana informacije o tome kako da razviju svoje poslovanje na jedinstvenom tržištu, i pomoći im da nađu izvore finansiranja koji su dostupni u njihovom regionu.
 - Pored toga, članice EEN na Zapadnom Balkanu mogu pomoći MSP da pređu na održivije poslovne modele i resursno efikasnije i cirkularne procese i infrastrukture. Komisija će poboljšati i unaprijediti EEN posvećenim Savjetnicima za održivost koji će se baviti izazovima održivosti i prilikama za MSP.
 - Kao dio trostruke tranzicije, i koristeći digitalne tehnologije koje su važan faktor održivosti, EEN će tako i podržati digitalizaciju MSP, pružajući im pomoć sa prilagodbom procesa, korištenjem digitalnih tehnologija i razvijanjem novih proizvoda i usluga kroz korištenje novih digitalnih sredstava.
 - Učestvovanje u šemi razmjene u okviru programa Erasmus za mlade preduzetnike, novi i iskusni preduzetnici sa sjedištem na Zapadnom Balkanu mogu razmijeniti iskustvo sa međunarodnim kolegama, inovirati i stvoriti nova znanja o tržištu.
- **Pridruživanje regiona Zapadnog Balkana novom programu Kreativna Evropa (Creative Europe Programme - CE)**
 - Povećati učestvovanje i stopu uspjeha zainteresovanih strana iz regiona u raznim akcijama programa CE.
 - Poboljšati kapacitet operatera kulture za međunarodnu saradnju u korist regionalnog kulturnog pejzaža u cjelini.

¹⁰ Pripremní proces za partnere obično traje najmanje četiri godine, ali se može produžiti dodatno ukoliko nivo pripremljenosti novoosnovane Nacionalne agencije ne zadovoljava striktné kriterijume programa Erasmus+.

¹¹ Sjeverna Makedonija već ima status programske zemlje u okviru programa Evropski korpus solidarnosti.

¹² Ovo je srednjoročni cilj koji zahtijeva obimne resurse za ministarstva obrazovanja i mladih na Zapadnom Balkanu, jer će se u svakom slučaju podrazumijevati stvaranje potpuno operativne Nacionalne agencije. Tokom ovog pripremnog perioda, buduća Nacionalna agencija mora da uspostavi odgovarajuću organizacionu strukturu osiguravajući neophodnu pripremljenost u pogledu obuke osoblja, njihovog angažovanja, nadzora upravljanja, nivoa osiguranja, upravljanja pozivima za podnošenje predloga, pružanja pomoći aplikantima i korisnicima. Proces ima visoke troškove, kako u pogledu ljudskih resursa tako i u pogledu finansija. Od nove programske zemlje zahtijeva značajna administrativna i ljudska ulaganja.

- Podstata i Kosovo*¹³ da se prijavi za punopravno članstvo u programu CE unaprijed priprema za potpuno usklađivanje sa direktivama EU o audio-vizuelnim medijskim uslugama¹⁴.
 - Povećati i omogućiti ja u saradnju u oblasti kulturne baštine upuivanjem poziva partnerima sa Zapadnog Balkana da učestvuju u Ekspertskoj grupi Evropske komisije za kulturnu baštinu i istražiti mogućnosti pozivanja partnera sa Zapadnog Balkana da učestvuju u programu Evropska oznaka za kulturnu baštinu.
 - Podstata i podržati partnere sa Zapadnog Balkana u akciji EU „Evropske prijestonice kulture“.
- **Uspostavljanje Ministarske platforme za kulturu za Zapadni Balkan**
- Organizovati Regionalni dijalog o politikama u oblasti kulture u skladu sa ciljevima Zajedničke komunikacije iz 2016. godine, *U susret strategiji EU za međunarodne kulturne odnose*, okviru za kulturnu saradnju EU s trećim zemljama.
 - Poboljšati integraciju Zapadnog Balkana u oblasti kulturne saradnje na nivou Evrope, poboljšavajući i na taj način međunarodnu saradnju, jedan od stubova Komunikacije iz 2018. godine, *Nova evropska agenda za kulturu* i drugih strateških dokumenata¹⁵.
- **Integracija u novi Evropski prostor za istraživanje i inovacije (ERA) kroz povezivanje sa Ključnim akcijama procesa ERA Mape puta - omogućavajući i nesmetan prelazak ka efikasnom sistemu istraživanja i inovacija.** Nova vizija za ERA¹⁶ jedna je od transformativnih politika istraživanja i inovacija koja oblikuje tehnološke i društvene promjene radi postizanja održivog evropskog društva. Poziva na atraktivan i izvrstan sistem istraživanja i inovacija širom državnog prostora i pridruženih zemalja. Ubrzava prelazak ka klimatskoj neutralnosti, ojačanoj otpornosti i pripremljenosti, digitalnom liderstvu i ravnopravnosti polova. Biti dio ERA predstavlja pokret za reforme i politički prelazak ka efikasnijem sistemu istraživanja i inovacija, pomažući i regionu da povećava svoje kapacitete i infrastrukturni potencijal te njihovo umrežavanje.
- U potpunosti sprovesti četiri strateška cilja ERA kroz 14 ključnih akcija; uključujući Zapadni Balkan u Evropski pregled inovacija, redovno praćenje i izvještavanje o ERA, i druge akcije kako je naznačeno u novoj ERA Mapi puta za istraživanje i inovacije.
 - Potpuno iskoristiti integraciju u ERA kao pokret za reforme i političke tranzicije ka efikasnijem sistemu istraživanja i razvoja, na primjer kroz učesništvo u aktivnostima Instrumenta za podršku politikama programa Horizont.
 - Uspostaviti aktivnosti predviđanja koje će usmjeravati napore ka zelenom oporavku od pandemije COVID-19 putem inovacija i obezbjeđivanjem sinergije i, gdje je to potrebno, kroz sinhronizaciju s evropskim akcijama i instrumentima¹⁷.
 - Podsticati koordinaciju i sinergiju lokalnih, regionalnih i EU fondova kako bi se stimulisala izvrsnost u oblasti obrazovanja, istraživanja i inovacija (npr. kroz Upravljačke platforme za obrazovanje i obuku i istraživanje i inovacije).

¹³Ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu, i u skladu je sa Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji nezavisnosti Kosova.

¹⁴<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L1808&from=EN>

¹⁵ Zaključci Savjeta o strateškom pristupu EU međunarodnim kulturnim odnosima i okviru za djelovanje (2019); Nova evropska agenda za kulturu (2018); Novi evropski konsenzus o razvoju (2017); Zajednička komunikacija „U susret strategiji EU za međunarodne kulturne odnose“ (2016); Globalna strategija spoljne i bezbjednosne politike Evropske unije (2016)

¹⁶ Komunikacija na temu „Novi ERA za istraživanje i inovacije“, COM (2020) 628; 30/09/2020

¹⁷ Inicijativa Savjeta Evrope za Centre izvrsnosti za ublažavanje rizika hemijske, biološke, radiološke i nuklearne prirode (CBRN CoE) kroz Instrument za doprinos stabilnosti i miru (IcSP), Akciju za istraživanja i inovacije, Instrumenta za podršku politikama istraživanja i razvoja, Analize predviđanja i lanca vrijednosti Udruženog istraživačkog centra itd.

- Razvijati, sprovoditi i održavati inkluzivne planove za rodnu ravnopravnost kako bi bili podobni za prijavljivanje za finansiranje u okviru programa Horizont Evropa, u skladu s akcijom iz ERA komunikacije za podsticanje rodne ravnopravnosti u oblasti istraživanja i inovacija¹⁸.

Omogu iti snažnije u eš e u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA), Evropskom obrazovnom prostoru (EEA) i Strateškom okviru Evropskog obrazovnog prostora za obrazovanje i obuku (2021-2030)

- Podržati pravilno sprovo enje obaveza iz Bolonjskog procesa i prioriteta iz Rimskog komunikea za završetak reforme sektora visokog obrazovanja zasnovanog na temeljnim akademskim vrijednostima u okviru EHEA, i pripremiti region za dugoro nu dobrobit od EEA.
- Proširiti dostupnost i kvalitet inkluzivnih usluga Obrazovanja i njege u ranom djetinjstvu (ECEC) promovisanjem sektorskih reformi kako bi se bolje uskladile sa Preporukom Savjeta o visokokvalitetnim sistemima obrazovanja i njege u ranom djetinjstvu.
- Podržati region u sprovo enju Lisabonske konvencije o priznavanju i klju nih obaveza iz Bolonjskog procesa za priznavanje akademskih kvalifikacija koje su prošle proces obezbje enja kvaliteta¹⁹ i perioda studiranja u inostranstvu, u skladu sa Akcionim planom Zajedni kog regionalnog tržišta usvojenim u okviru Berlinskog procesa kao i druge regionalne inicijative u okviru EUSAIR²⁰ i EUSDR ili ENIC centara²¹.
- Podržati rad mreže Nacionalnih informativnih centara za akademsko priznavanje (ENIC_NARIC). Raditi na automatskom priznavanju u akademske svrhe, inspirisanim Preporukom Savjeta o automatskom priznavanju kvalifikacija i perioda studiranja u inostranstvu.
- Promovisati EHEA projekte usmjerene na sprovo enje prioriteta iz Rimskog komunikea i pove ati mogu nosti za saradnju i izgradnju kapaciteta u ovim oblastima kroz Erasmus +. Cilj je da se poja aju strukturni projekti za izgradnju kapaciteta u visokom obrazovanju uz direktno u eš e vlasti Zapadnog Balkana. Promovisati razmjenu znanja i saradnju, uklju uju i saradnju putem Ministarske platforme Zapadnog Balkana za obrazovanje i obuku, u vezi sa razvojem EEA i srodnih inicijativa.
- Iskoristiti Evropsku univerzitetsku inicijativu radi podsticanja transformacije sektora visokog obrazovanja u regionu Zapadnog Balkana²².
- Ja ati podršku uzajamnom procesu u enja partnerima iz Zapadnog Balkana da aktivno u estvuju u Strateškom okviru Evropskog obrazovnog prostora za obrazovanje i obuku (2021-2030).

Omogu iti snažnije u eš e u Kopenhaškom procesu za stru no obrazovanje i obuku (VET) i Osnabruškoj deklaraciji za stru no obrazovanje i obuku

- Poja ati pra enje obaveza iz Kopenhaškog procesa radi izvještavanja o napretku u postizanju ciljeva dogovorenih uz podršku Evropske trening fondacije.

¹⁸ Pravna lica koja zadovoljavaju kriterijum podobnosti su javni organi, istraživačke organizacije i ustanove visokog obrazovanja u državama članicama i pridruženim zemljama.

¹⁹ U skladu sa Poznanskom deklaracijom i njenim ključnim principima, kao i principima i obavezama Bolonjskog procesa.

²⁰ „Strategija EU za jadransko-jonski region“ (EUSAIR) i „EU strategija za Dunavski region“ (EUSDR).

²¹ Nacionalni informativni centar (ENIC ili ENIC-NARIC) je entitet koji su osnovale sve strane Lisabonske konvencije o priznavanju (LRC). Nacionalni informativni centar podnosi izveštaje svom nacionalnom nadležnom organu (ministarstvu prosvjete ili drugom tijelu). Na zahtjev, Nacionalni informativni centar može pružiti informacije UNESCO-u i Savjetu Evrope, u njihovoj ulozi kosekretarijata Lisabonske konvencije o priznavanju, ali i Komitetu Lisabonske konvencije o priznavanju (LRCC).

²² Srbija i Sjeverna Makedonija kao Erasmus + programske zemlje već sada mogu biti uključene u inicijativu evropskih univerziteta.

- Podržati sprovođenje reformi strukturnog obrazovanja i obuke za održivu konkurentnost, socijalnu pravdu i sposobnost prilagodavanja u saradnji i pripremiti region da odgovori na dualnu zelenu i digitalnu ekonomiju.
- Podržati region u razvoju zajedničkih standarda i procedura za priznavanje akademskih i profesionalnih kvalifikacija koje su prošle proces obezbjeđenja kvaliteta i perioda studiranja u inostranstvu, u skladu sa Višegodišnjim akcionim planom Zajedničkog regionalnog tržišta u okviru Berlinskog procesa.
- Promovisati projekte čiji je cilj poboljšanje automatskog priznavanja, okvira kvalifikacija i osiguranja kvaliteta, i unaprijediti mogućnosti za saradnju i izgradnju kapaciteta u ovim oblastima kroz EU instrumente i programe i inicijativu. Cilj je da se pojačaju strukturni projekti za izgradnju kapaciteta, uključujući i strukturno obrazovanje i obuku, uz direktno učestvovanje vlasti Zapadnog Balkana.
- Promovisati uključivanje Zapadnog Balkana u mreže i akcije širom EU, posebno u obezbjeđivanju kvaliteta, šemama mobilnosti, mreži za šegrtovanje, uz podršku Evropske trening fondacije, EU agencije koja je isključivo aktivna u oblasti razvoja ljudskog kapitala (HCD) u spoljnoj dimenziji.
- Promovisati razmjenu znanja i saradnju, uključujući i saradnju putem Ministarske platforme Zapadnog Balkana za obrazovanje i obuku i u saradnji sa Evropskom trening fondacijom.

Dovršiti Strategije pametne specijalizacije (S3) i podržati njihovu primjenu za sve partnere Zapadnog Balkana

Strategije pametne specijalizacije vode procese društveno-ekonomske transformacije usklađivanjem resursa i strategija između privatnih i javnih aktera sa različitim nivoa upravljanja. Pristup pametne specijalizacije fokusira se na promovisanje održivog ekonomskog razvoja i rasta kroz inovacije na međusektorski način, identifikovanjem područja specijalizacije, koja su definisana mapiranjem ekonomskih, inovacionih i naučnih potencijala pratećih sveobuhvatnim dijalogom nazvanim „proces preduzetničkog otkrivanja” što uključuje kreatore politike iz različitih vladinih ministarstava i agencija, zainteresovane strane iz privatnog sektora, akademsku zajednicu i civilno društvo. U slučaju Zapadnog Balkana, Strategije pametne specijalizacije mogu da mobilišu proces preduzetničkog otkrivanja lokalnih prilika u digitalnoj i zelenoj transformaciji, a posebno primjenu evropskih strategija koje definišu zajedničke ciljeve. Jednom uspostavljene, S3 bi postavile osnovu za vođenje održive i usredsređene saradnje sa regionima EU koji imaju slične prioritete u polju tehnologije, nauke, kreativne industrije i inovacija. Makroregionalne strategije EU i Interreg IPA programi mogu igrati važnu ulogu u jačanju koordinacije i saradnje između S3 na regionalnom nivou²³.

- Podržati razvoj i primjenu Strategija pametne specijalizacije kroz strukturnu podršku i najbolju praksu pod vođstvom Zajedničkog istraživačkog centra²⁴ i mobilisati mreže za prenos tehnologije i aktere širom regiona.
- Dalje razvijati vještine i kompetencije za primjenu prioriternih domena pametne specijalizacije, uključujući i one zelene; istovremeno povezuju i ekonomske prioritete sa razvojem vještina i kompetencija.
- Ohrabriti partnere da uspostave i održavaju redovan dijalog četvorostruke spirale tokom primjene održivih S3 (koje predstavljaju javni, privatni, istraživački i obrazovni sektor, uključujući i strukturno obrazovanje i obuku i građansko društvo).
- Ohrabriti države članice EU i sektorske aktere da razmjenjuju najbolje prakse i olakšaju primjenu strategija pametne specijalizacije u sinergiji sa partnerima u regionu.

²³ Prvobitno iskoristiti već sprovedene transnacionalne projekte o strategijama pametne specijalizacije u regionu: npr. OIS-AIR uspostavlja i razvija Otvoreni sistem inovacija jadransko-jonskog regiona (<https://oisair.adrioninterreg.eu/>)

²⁴ Crna Gora i Srbija su usvojile Strategiju pametne specijalizacije (Srbija tek treba da usvoji akcioni plan strategije), dok su ostale ekonomije u procesu njihovog razvoja

- Razgovarati o ključnim regionalnim inicijativama za širenje inovativnih tehnologija i poslovnih modela, kao i direktno usmjeravanje industrijskih i inovacionih ekosistema ka sveobuhvatnijim i održivijim putevima rasta, uz istovremeno angažovanje sa evropskim vladinim akterima na njihovoj primjeni na Upravljačkoj platformi Zapadnog Balkana za istraživanje i inovacije.

2. A Regionalna agenda

Ekonomije Zapadnog Balkana trenutno pokazuju nestabilan i spor rast, sa visokim stopama nezaposlenosti, a posebno visokom nezaposlenoš u mladih. Na njih utiče i emigracija (privremena ili dugoročna), posebno mladih ljudi.

Uprkos naporima nekih ekonomija u regionu da ulažu u nove infrastrukture za istraživanje, razvoj i inovacije, u cjelini postoji nedovoljan nivo podrške razvoju inovacionog ekosistema u regionu. Glavni uzroci uključuju ograničen pristup potencijalnim izvorima finansiranja, nedostatak odgovarajućeg znanja i vještina, niske kapacitete za prenos tehnologije i znanja, kao i rasute, fragmentirane i nedosljedne mjere podrške inovacijama i infrastrukture za preduzeća.

Stalni proces reforme sistema obrazovanja, obuke i istraživanja u regionu treba ojačati i ubrzati pružanjem više mogućnosti za usavršavanje i ponovno osposobljavanje mladih i odraslih, kroz izgradnju kapaciteta i poslovnu orijentaciju, i povećanje inovacionog potencijala koji je usko povezan sa radnjama i obavezama Industrijskog i inovacionog područja Zajedničkog regionalnog tržišta. Tamo gdje je relevantno, EUSAIR i EUSDR mogu omogućiti uravnotežen oporavak i jednake uslove za smanjenje regionalnih razlika i povećanje kohezije i konvergencije.

Glavni prioriteti i prateće akcije za ovu Regionalnu agendu su:

- **Povećati ulaganje u mala i srednja preduzeća (SMS) i njihov kapacitet za inovacije, širenje i rast** - Jedan od uzroka niskih ulaganja u održivi ekonomski rast su mali poslovni rashodi za istraživanje i razvoj i nedovoljne vještine za inovacije. Istovremeno, tržišta kapitala i finansija u regionu karakteriše nepostojanje i/ili nedovoljna upotreba alternativnih finansijskih izvora, prikladnijih za finansiranje posebno inovativnih start-up kompanija. EU je u bliskoj saradnji sa međunarodnim finansijskim institucijama obezbijedila paket od preko 3,3 milijarde eura za Zapadni Balkan za rješavanje krize COVID-19²⁵.
- Usmjeravati i podsticati sposobnost regiona da efikasno koristi resurse u podršci inovacijama, posebno kroz značajno poboljšanje poslovnog i investicionog okruženja, naročito za start-up preduzeća i uspostavljanje mehanizama za osnivanje, podršku i promociju start-up preduzeća orijentisanih ka zelenoj tranziciji/zelenoj ekonomiji, digitalnoj ekonomiji, kružnoj i održivoj ekonomiji, i podršku razvoju regionalne inovacione infrastrukture (npr. putem lokalnih fondova za inovacije, naučnih i tehnoloških parkova, centara za transfer tehnologije, vorišta (hubova) za digitalne inovacije, klastera), kojima se transparentno upravlja poštujući i pravila o državnoj pomoći, izbjegavajući i preklapanja između instrumenata, i koji se vrednuju prema njihovom očekivanom uticaju.
- Olakšati pristup finansijskim tržištima - uključujući i tržišta za mala i srednja preduzeća (SMS)²⁶ i start-up preduzeća putem EIC-a²⁷ i u koordinaciji sa Evropskim institutom za inovacije i tehnologiju (EIT), kao i kroz Investicioni okvir Zapadnog Balkana (WBIF), uključujući i njegovu platformu privatnog sektora Razvoj preduzeća i inovacioni instrument za Zapadni Balkan (WB EDIF) i novi Garancijski instrument za Zapadni Balkan (EFSD+).
- Podržati stvaranje i širenje inovacionih ekosistema za razvoj jakog privatnog sektora stvaranjem i primjenom novih modela podrške start-up preduzeća, mikro, malim i srednjim preduzećima (MMSP) i malim i srednjim preduzećima (MSP) sa inovativnim idejama. Ovo bi trebalo uskladiti sa ciljem Ekonomskog i investicionog plana za podsticanje privatnog sektora²⁸ i zaključcima sa Samita u Sofiji²⁹. U tom kontekstu, i u skladu sa modelom saradnje Team Europe, treba promovisati sinergiju između regionalnih aktera, EU agencija, međunarodnih organizacija i EU zajedno sa međunarodnim finansijskim

²⁵ To uključuje namjensko finansiranje Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) u iznosu od 389 miliona eura i dodatnih 455 miliona eura paketa ekonomske reaktivacije za podršku socijalnom i ekonomskom oporavku i rastu

²⁶ Prioriteti Komisije 2019-24: Prioritet 2 Ekonomija koja radi za ljude - Podrška ulaganjima i finansiranju MSP

²⁷ I predstojeća strategija za MSP koja nudi pojednostavljeni pejzaž za pristup finansijskim resursima

²⁸ EIP vodeća inicijativa 9: „Ulaganje u konkurentnost privatnog sektora“ - 50% sredstava iz privatnog sektora EU trebalo bi da bude posvećeno inovacijama i zelenom rastu

²⁹ Zajedničko regionalno tržište „Katalizator za dublju regionalnu ekonomsku integraciju i odskočna daska ka jedinstvenom tržištu EU“ i akcioni plan br. 4, koji su lideri zapadnog Balkana odobrili u Sofiji, 2020.

institucijama i drugim me unarodnim fondovima i programima kako bi se postigao ve i ekonomski rast i otvorilo više radnih mjesta. Ovo e biti podržano od strane Investicionog okvira Zapadnog Balkana i Instrumenta za razvoj preduze a Zapadnog Balkana, zajedno sa programom Horizon Europe i drugim EU mjerama podrške malim i srednjim preduze ima³⁰ koje se bave regionalnim šemama za podršku start-up preduze ima i inovacijama u ranoj fazi, miješanjem finansiranja javnog i privatnog sektora u pravcu Regionalnog podru ja za industrije i inovacije. Nove šeme finansiranja, uklju uju i Regionalnu šemu finansiranja inovacija u ranoj fazi, koje pružaju finansiranje grantova u ranoj fazi, mogu dopuniti postoje e mjere. Kona no, kontinuirano povezivati alokacije i mjere sa prioritetima definisanim Strategijom pametne specijalizacije.

- Efikasnije koristiti Evropsku mrežu preduze a kako bi inovativni ekosistemi postali privla niji, iskoristili mogu nosti prenosa tehnologije i pronašli partnere za saradnju za proširenje. Bliska saradnja me u lanovima mreže u regionu donijela bi etvrtu ekonomiju obima, posebno ako je u skladu sa strategijama pametne specijalizacije i obimom na Zajedni kom regionalnom tržištu, ime se dobija korist od modernizacije regionalnih ekonomija i podizanja atraktivnosti regionalnih lanaca vrijednosti za globalna preduze a.
- Uskladiti se sa Programom InvestEU (vorište (hub) za finansije i savetodavanje) i Evropskim fondom za održivi razvoj+ (EFSD+) (posebno Garancijskim instrumentom za Zapadni Balkan za koji se o ekuje da prikupi do 20 milijardi eura investicija) kako bi se pristupilo garancijama koje pokrivaju niz sektora od održive i klimatski otporne infrastrukture do razli itih oblika podrške malim i srednjim preduze ima.
- **Podsticati istraživanja, inovacije, obrazovanje i izgradnju kapaciteta za stru no osposobljavanje** - Podsticanje procesa reforme obrazovanja, obuke (uklju uju i obrazovanje i njegu u ranom djetinjstvu (ECEC) i stru no obrazovanje i obuku (VET) i mikro-akreditive) i istraživa kih sistema u regionu kako bi se transformisali u pokreta ke snage kreativnosti, inovacija i ekonomskog razvoja³¹.
 - Podsticati i podržavati ekonomije Zapadnog Balkana da pove aju svoja ulaganja u istraživanje i inovacije za 50% u narednih 5 godina i da izdvoje najmanje 4% BDP-a za obrazovanje ulaganjem u ljudski kapital i u infrastrukturu; kontinuirano povezivati ova izdvajanja i mjere sa prioritetima definisanim Strategijom pametne specijalizacije.
 - Podsticati ulaganja u izgradnju kapaciteta i olakšati saradnju i koherentno kreiranje politika putem Ministarskih upravlja kih platformi za obrazovanje i obuku i istraživanje i inovacije.
 - Promovisati inicijative za proširenje u okviru programa Horizon Europe i pokrenuti poseban Twinning poziv za Zapadni Balkan kako bi se pove ala atraktivnost regiona za talente me u mladima i ženama. Otklju ati regionalni potencijal, promovisati cirkulaciju mozgova i olakšati mentorske mreže izme u Zapadnog Balkana i vode ih evropskih istraživa kih institucija, inspirisanih Istraživa kim fondom EU-Zapadni Balkan koji je predložen u okviru Berlinskog procesa.
 - Pove ati uklju enost Zapadnog Balkana u aktivnosti Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT), Zajednice znanja i inovacija (KICs) (uklju uju i i novu Zajednicu za kulturne i kreativne sektore i industrije (CCSI) koja e biti pokrenuta 2022. ili 2023. godine³²), naro ito (ali ne isklju ivo) kroz u eš e u aktivnostima koje podržava EIT Regionalna inicijativa za inovacije u sinergiji sa aktivnostima Strategije pametne specijalizacije.
 - Podsticati i promovisati aktivno u eš e Zapadnog Balkana u inicijativama poput COST-a i EUREKA-e, podsti u i dalju povezanost sa evropskim partnerima i pove anje me unarodne saradnje.

³⁰ EIT, EIC, Start-up Europe, itd.

³¹ na primjer. po uzoru na projekat Visokog obrazovanja u pametnoj specijalizaciji (HESS) (s3platform.jrc.ec.europa.eu/hess)

³² 2019/331 (COD) Prijedlog UREDBE EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVJETA o Evropskom institutu za inovacije i tehnologiju, 11. jula 2019.

- Podržati uspostavljanje mreže nacionalnih kontakata (NCP) u predstojećem programu Horizon Europe, kako bi se olakšao protok informacija o mogućnostima, uključujući i aktivnosti programa Marie Skłodowska-Curie (MSCA), EIT-a i KIC-a.
 - Poboljšati regionalno partnerstvo za otvorenu nauku između akademске i poslovne zajednice kroz praktičnu suradnju u oblastima otvorene razmjene podataka i otvorenog pristupa istraživačkoj i tehnološkoj infrastrukturi. Omogućiti brzo objavljivanje otvorenog pristupa i otvorenog softvera. Raditi na nacionalnom ekosistemu za istraživanje podataka i razvoj vještina istraživača kako bi se postigli minimalni standardi za OS i OA u odnosu na FAIR principe; snažiti regionalnu platformu OA/OS za obuku, razmjenu podataka i nauku u savjete.
 - Podržati učesnike i partnere iz Zapadnog Balkana u međunarodnim testovima kao što su PISA, TIMSS i PIRLS, kao i uključivanje Svjetske banke u ICILS 2023 (Međunarodna studija o građanskoj i informatičkoj pismenosti) i TALIS 2024 (Međunarodna anketa o nastavici i učenju).
 - Ohrabriti univerzitete da razvijaju studijske programe koji bolje prilagođavaju vještine diplomaca stvarnim potrebama tržišta rada, uključujući i suradnju sa preduzećima, i podsticati univerzitete da zajedno sa privatnim sektorom razvijaju istraživačku i tehnološku infrastrukturu i preduzećima univerzitetske modele.
 - Podržati partnere u dizajniranju, sprovođenju i praćenju šema garancija za mlade, uključujući i targetiranje, aktiviranje i integraciju mladih na tržište rada, kroz koordinaciju između u zapošljavanja, obrazovanja, civilnog društva, mladih, privatnog sektora i inovacionih aktera.
 - Podsticati razvoj regionalnih centara izvrsnosti za stručno obrazovanje i obuku (VET) u suradnji sa Evropskom trening fondacijom kako bi se odgovorilo na potrebe tržišta rada u regionalno definisanim prioritetima Strategije pametne specijalizacije sa potencijalom za regionalnu specijalizaciju (kroz unapređenje i prilagođavanje vještina, znanja i kompetencija mladih i odraslih).
 - Podržati međunarodnu mobilnost VET osoblja i učenika, kao i izgradnju kapaciteta za stručne škole na osnovu rezultata dva pilot poziva³³ za mobilnost u stručnom obrazovanju za region Zapadnog Balkana u pripremi Erasmus programa i njegove komponente za stručno obrazovanje. Snažiti veze sa ukupnim sistemskim reformama u perspektivi cjeloživotnog učenja i u suradnji sa Evropskom trening fondacijom.
- **Pospješivanje Ekonomske unije povezivanjem aktivnosti iz oblasti obrazovanja i inovacija na Zapadnom Balkanu i njihovo približavanje aktivnostima koje se sprovedu na nivou EU** – vještine i inovacije, podrška modernizaciji ekonomija u regionu, kao i dublje povezivanje aktera koji su aktivni na polju inovacija, kreativnosti i obrazovanja može stvoriti vrhunske veze između preduzeća. Pametna specijalizacija sa svrhom da usmjeri manje obimne ljudske i finansijske resurse na različite vizije širom regiona koji je raznolik ali koji povezuju mogućnosti u skladu sa odgovarajućom formom inteligencije.
- Učesnici na Zajedničkom regionalnom tržištu i u EU programima (Horizont Evropa, Digitalna Evropa, Interreg IPA, itd) treba analizirati i identifikovati vrijednosti Zapadnog Balkana i obezbijediti metode za buduće investicije u širem regionu Jugoistočne Evrope i poboljšati njihovu privlačnost za industrijske ekosisteme u EU.
- Poboljšati uslove za inovativne aktivnosti na Zapadnom Balkanu pospješivanjem prenosa tehnologije u skladu sa orijentacijom ka strategijama pametne specijalizacije u regionu i promocijom najboljih praksi. **Podrška tranziciji Zapadnog Balkana na sistem održivosti** u skladu sa Smjernicama za implementaciju Zelene agende za Zapadni Balkan i Ekonomskim i investicionim planom. Neophodan je ekonomski razvojni model orijentisan ka niskoj emisiji

³³ Prvi pilot poziv koji se trenutno uspješno sprovodi sa partnerima iz svih 6 zemalja Zapadnog Balkana. Drugi pilot poziv pokrenut je u aprilu 2020. godine, a aktivnosti bi trebalo da počnu u januaru 2021.

ugljenika, klimatski održivoj i cirkularnoj ekonomiji, u kojoj su reciklaža i ponovna upotreba pravilo, a upotreba prirodnih resursa značajno smanjena.³⁴ Neki od glavnih izazova u smislu pospješivanja konkurentnosti i dugoročnog i inkluzivnog rasta su (i) Poboljšanje vještina populacije uključujući i ranjive grupe u odnosu na potrebe tržišta rada i novih tehnologija, (ii) obnovljiva energija, (iii) pametna mobilnost, (iv) održiva poljoprivreda i privreda i (v) poboljšanje okruženja za biznis i investicije.

- U saradnji sa Upravljama kao platformom za obrazovanje i obuku i istraživanje i inovacije, rukovoditi značajnim investicijama i nadgledati koherentno planiranje politika, posebno kroz ministarske sastanke Upravljačkih platforme za obrazovanje i obuku i istraživanje i inovacije.
- Olakšati i promovirati preventivne vježbe (lokalne i regionalne) i povezivanje sa budućom Preventivnom mrežom kao integratora međunarodnog programiranja znanja, strukturisanje angažmana korisnika u regionu i rukovođenje planovima za zelenu, digitalnu tranziciju.
- U saradnji sa istraživačkim centrima u Evropi, treba pružiti podršku partnerima na Zapadnom Balkanu u cilju razvoja naučnih savjetodavnih mehanizama za informativno i na dokazima zasnovano donošenje odluka i društveno-naučnu pismenost, kao i pružiti podršku za razvoj povjerenja u nauku i prihvatanje novih tehnologija.
- Promovirati regionalnu saradnju između učešćem u periferijama i aktera u cilju pospješivanja ekonomske održivosti i tranzicije ka zelenoj ekonomiji.
- Promovirati saradnju po pitanju prioriteta Strategija pametne specijalizacije i osnaživati integraciju u međunarodnim (transnacionalnim) privrednim ekosistemima i vrijednosnim lancima i osmišljavati aktivnosti i projekte u okviru Interreg IPA, transnacionalnih i regionalnih programa, i EU makro-regionalnih strategija koje su važne za Zapadni Balkan, prije svih EUSAIR i EUSDR.
- Nastaviti sa promocijom regionalne saradnje na transferu tehnologija i aktivnostima vezanim za preduzetništvo, podržavajući i razvoj vještina kod lokalnih preduzetnika i pospješujućim mogućnostima za *startapove* i *skejlapove*, na regionalnom i međunarodnom nivou, u skladu sa prioritetima Strategija pametne specijalizacije.

➤ **Pospješivanje kulturne saradnje** doprinosi razvoju kulturnog i kreativnog sektora, koji predstavlja nemjerljiv potencijal za ekonomski razvoj i može pomoći u vraćanju povjerenja i donošenja materijalnih benefita građanima. Zapadni Balkan je region sa ogromnim kulturnim i kreativnim talentom i potencijalom. Kultura i kulturna baština i interkulturni dijalog mogu osnažiti zajedničke narative različitih zajednica i poboljšati veze između ljudi.

- Promovirati regionalnog programa³⁵ za kulturu i kreativnu djelatnost na Zapadnom Balkanu u cilju razvoja kapaciteta i podrške kulturnim i kreativnim sektorima, uključujući i kulturnu baštinu, što će dovesti do većeg učestvovanja u budućem programu Kreativna Evropa.
- Pospješivati kulturnu saradnju u okviru regiona Zapadnog Balkana i između regiona i EU, sa akcentom na koprodukciju i razvoj publike.
- Podržati razvoj inkluzivne kulturne politike sa lokalnog na regionalni nivo i promovirati kulturnu baštinu koja uključuje lokalno stanovništvo u skladu sa pristupom navedenom u Evropskom okviru za aktivnosti iz oblasti kulturne baštine.³⁶
- Podržati razvoj digitalnih i preduzetničkih vještina kod preduzetnika u kulturi.

➤ **Regionalna saradnja i međusobna razmjena** su neophodni za napredak regiona na evropskom putu. Razmjena, poput mjera za mobilnost u oblasti obrazovanja, mladih, kulture i sporta imaju jedinstven potencijal da doprinesu političkoj stabilizaciji i stvore ekonomske mogućnosti, kao i veću toleranciju, promovišu evropske vrijednosti i jačaju koheziju u društvu. Bolje učenje jezika i

³⁴ Novi Cirkularni ekonomski akcioni plan za čistiju i konkurentniju Evropu (COM/2020/98 final)

³⁵ Budžet od 8 miliona iz IPA-II višekorisničkog programa za 2020. godinu

³⁶ Srbija i Albanija su pozitivno odgovorile

poznavanje kultura e dodatno dovesti do povezivanja susjeda, što je i instrument za prevazilaženje izazova iz prošlosti.

Kroz ERASMUS+ i Evropske snage solidarnosti, EU promoviše mogu nosti za neformalno u enje za mlade ljude i mladu radnu snagu u regionu. U ovom kontekstu, EU daje širi doprinos razvoju kvalitetnog angažmana mladih i podržava reforme omladinske politike.

- Osnaživati aktivnosti na razvoju kapaciteta u oblasti mladih u skladu sa programom Erasmus+, finansiranjem projekata izme u organizacija aktivnih u sektorima koji se odnose na mlade, obrazovanja, obuku i ostalim socio-ekonomskim sektorima u regionu.
- Zajedno sa partnerima na Zapadnom Balkanu razviti kvalitetan angažman mladih kroz mehanizme poput Kancelarije za regionalnu saradnju mladih (RYCO), Programa za razmjenu izme u škola, EU programa za razmjenu mladih profesionalaca na Zapadnom Balkanu ili Laboratorije za omladinske politike, kao i kroz EU makro-regionalne strategije u regionu (EUSAIR i EUSDR).
- Ponovo osnažiti ulogu razli itih alumni udruženja (Alumni udruženje Zapadnog Balkana ³⁷, EIT Alumni³⁸, DG JRC Alumni ili Alumni udruženje Marie Curie³⁹) u cilju pružanja podrške regionalnoj inicijativi za transfer znanja u dijaspori i Regionaloj mreži žena u STEM, poboljšavanjem mogu nosti za umrežavanje i olakšavanjem njihove saradnje sa regionalnim donosiocima odluka.
- Podržati inovativne formate za razmjenu koji e omogu iti me ukulturno u enje u regionu i šire i afirmaciju osnovnih evropskih vrijednosti poput onih koje se implementiraju kroz Erasmus+ virtuelne razmjene.
- Proširiti opseg Evropske nedjelje sporta izvan granica i promovisati aktivno u eš e u #BeActive kampanji u cilju pove anja broja mladih žena i muškaraca u sportu.
- Nadograditi rezultate Pripremne akcije za razmjenu i mobilnost⁴⁰ u sportu u cilju proširivanja me unarodne dimenzije Erasmus programa kroz ve u uklju enost sportskih organizacija na Zapadnom Balkanu.
- Promovisati zajedni ke regionalne sportske aktivnosti i doga aje (npr. sportske doga aje i mobilnosti u kontekstu sportskih i obrazovnih doga aja, kao i promocije fizi ke aktivnosti i zajedni kih vrijednosti).
- Prate i *Tartu* poziv za zdrave stilove života, osnažiti politiki dijalog i razmjenu najboljih praksi u oblasti sporta.

3. Tematska agenda

U skladu sa novim prioritetima Evropske komisije i Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan, Zeleni dogovor i njegovu me unarodnu dimenzija, Digitalna transformacija i ekonomija koja radi za ljude i povezuje ljude, neophodni su za osnaživanje i modernizaciju ekonomija na Zapadnom Balkanu. Ovo je naglašeno od strane velikog broja zainteresovanih strana i inicijativa: Instrument za podršku politikama⁴¹, Berlinski proces⁴², Platforma za Zapadni Balkan za istraživanje i inovacije i obrazovanje i obuku i Strategije pametne specijalizacije (s3).

Inovativne mjere u ovim tematskim oblastima e i dalje biti podržavane kroz implementaciju programa Horizont Evropa i njegovih misija, zajedno sa MSCA, EIT i KIC, Interreg IPA, IPARD i implementacijom Strategija pametne specijalizacije.

³⁷ <https://www.western-balkans-alumni.eu/>

³⁸ <https://eitalumni.eu/>

³⁹ <https://www.mariecuriealumni.eu/>

⁴⁰ PA mobilnost – posebni pozivi tokom tri godine (2018,2019,2020) koji imaju za cilj promociju mobilnosti sportskog osoblja i trenera. Program treba da uklju čuje učesnike iz makar jednog od sljedećih regiona: Afrika, Azija, Latinska Amerika, Istočno partnerstvo i Zapadni Balkan

⁴¹ <https://rio.jrc.ec.europa.eu/policy-support-facility/specific-support-montenegro-towards-entrepreneurial-innovation-ecosystems>

⁴² wbc-rti.info/object/document/16406/attach/1_overview_wbrf_en.pdf

Osnovni prioriteti i aktivnosti u vezi sa ovom tematskom agendom su u skladu sa prioritetima Komisije u sljedećim oblastima:

- **Zelena agenda za Zapadni Balkan:** Klimatske promjene i degradacija životne sredine su ključni izazovi u Evropi i svijetu. Predviđa se da će Zapadni Balkan biti jako pogodan klimatskim promjenama. Povećani obim i intenzitet suša, poplava i ostalih vremenskih nepogoda se očekuju, što dovodi do potrebe za klimatski neutralnom infrastrukturom, dekarbonizacijom energije i mobilnosti i održivim upravljanjem prirodnim resursima, posebno šumama i vodama. Zagađenje životne sredine, a posebno vazduha i vode, je ključni problem velikih gradova, što utiče na zdravlje građana i ekonomiju u regionu Zapadnog Balkana i državama članicama EU. U odnosu na navedeno, neophodno je na Zapadnom Balkanu kroz Zelenu agendu⁴³ sprovesti aktivnosti *Green Deal*-a na temu klimatske neutralnosti i nulte zagađenosti. Postoji potreba za temeljnom promjenom u ponašanju i vještinama ljudi što može biti postignuto korištenjem sistema obuka i obrazovanja, kao i putem institucija kao katalizatora. Digitalna transformacija je ključni preduslov za podršku zelenoj agendi.
 - Kroz povećano učestvovanje u programima Horizont Evropa, partnerstvima, makro-regionalnim strategijama koje se odnose na region (EUSAIR, EUSDR) i Interreg IPA programima, promovisati međusektorske inovativne pristupe i razmjenu znanja, osnaživanje, podršku i vođenje procesa tranzicije ka čistoj, održivoj, konkurentnoj, bezbjednoj, sigurnoj i pametnoj energiji, kao i cirkularnoj energiji zasnovanoj na niskoj emisiji ugljenika.
 - Zajednički raditi sa zemljama Zapadnog Balkana u cilju uspostavljanja virtualne Observatorije za životnu sredinu koja se odnosi na cijelo Balkansko poluostrvo, a koja bi predstavljala informacijski sistem koji u realnom vremenu podržava prikupljanje i analizu podataka relevantnih za klimu i životnu sredinu, što bi predstavljalo osnov za naučni savjet, politiku zasnovanu na dokazima i preventivi.⁴⁴
 - Uključiti centre širom regiona za upravljanje rizikom od katastrofa, tako će se oslanjaju i na Kopernikus službu za upravljanje vanrednim situacijama i njihove sisteme za rano upozorenje, poput Evropskog sistema za poplave (EFAS)⁴⁵, Evropske Observatorije za suše (EDO)⁴⁶, Evropskog informacijskog sistema za šumske požare (EFFIS)⁴⁷, kao i Kopernikus centar za klimatske promjene i upotrebu klimatskih simulacija koje sprovodi EuroHPC.⁴⁸
 - Podržati umrežavanje na Zapadnom Balkanu po pitanju istraživanja, procjene i upravljanja katastrofama i podrške transformaciji infrastrukture i opreme tih centara na lokalnom nivou, jačanje kapaciteta prevencije i donošenja odluka na svim nivoima, kao i kroz saradnju između partnera na civilnim intervencijama u hitnim situacijama i prevenciji.
 - Osnaživati saradnju sa EIT KIT u okviru Zelene agende sa ciljem daljeg razvoja ekosistema za tematske inovacije u regionu i podržavati učestvovanje partnera sa Zapadnog Balkana u evropskim strateškim vrijednosnim lancima.
 - Ohrabrivati učestvovanje regiona u Koaliciji za obrazovanje za klimu, kao jednoj od dimenzija evropske obrazovne politike, sa fokusom na obrazovanju o održivoj životnoj sredini, promjeni ponašanja i održivom razvoju vještina od najranijeg uzrasta. Navedeno ima za cilj mobilizaciju stručnosti, obezbjeđivanje resursa za umrežavanje i podršku kreativnim pristupima kod nastavnika, učenika i studenata stvaranjem vrste veze između dna i vrha i onih na evropskom nivou.

⁴³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>

⁴⁴ Namjera je da Observatorija poveže resurse znanja iz postojećih institucija i mehanizama saradnje iz EU i Zapadnog Balkana, sa strane EU posebno onih iz Zajedničkog istraživačkog centra i Evropske agencije za životnu sredinu, kao integrisani virtualni okvir.

⁴⁵ <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/assessment-capacity-flood-monitoring-and-early-warning-enlargement-and-eastern-southern>

⁴⁶ <https://edo.jrc.ec.europa.eu/edov2/php/index.php?id=1000>

⁴⁷ <https://effis.jrc.ec.europa.eu>

⁴⁸ <https://eurohpc-ju.europa.ec>

- **Evropa za digitalnu eru** – prilagođavanje regiona ubrzanom tehnološkom razvoju u cilju održavanja prosperiteta i konkurentnosti. EU će promovirati saradnju u oblasti digitalnog obrazovanja na globalnom nivou kroz novi Akcioni plan za digitalno obrazovanje (DEAP) za period 2021-2027 i razvijati saradnju sa prioritetnim partnerskim regionima poput Zapadnog Balkana. Nastaviće se sinergija sa aktivnostima vezanim za digitalizaciju u okviru Berlinskog procesa, posebno sa Agendom povezivanja i Zajednički regionalnim tržištem.
 - Pospješivati inovativne digitalne transformacije kroz razvoj platformi i politika poput digitalnih vještina u kulturi i kulturnoj baštini i pristup njima, digitalnih vještina u obrazovanju, otvoreni pristup istraživačkim podacima i rezultatima, investicijama u širokopojasnu mrežu i priključivanje svih ekonomija EuroHPC sistemu.
 - Podržati digitalizaciju svih sektora, posebno energetskog sektora, u cilju pospješivanja održivosti i ekonomskih performansi kompanija i podržati povezanu digitalnu i zelenu tranziciju.
 - Podržati razvoj digitalnih inovacionih habova i njihovo povezivanje sa naučnim i tehnološkim parkovima, kao i EIT KIC kao inicijativama koje podržavaju kompanije u razvoju njihove konkurentnosti upotrebom digitalnih tehnologija, a posebno vještina u inteligenciji u biznis sektoru (mala i srednja preduzeća) u skladu sa EU smjernicama i naporima. U okviru Digitalne agende za Zapadni Balkan⁴⁹ i Akcionog plana za digitalno obrazovanje, promovirati razvoj digitalnih vještina i virtuelnog učenja u regionu. Snažna međunarodna dimenzija nove Digitalne agende će doprinijeti poboljšanju digitalnih vještina i pismenosti, transformaciji digitalne kompetencije, povećanoj dostupnosti inicijativa za obrazovanje online učenju, razmjeni dobre prakse i razvoju zajednice kroz saradnju i EU projekte.
 - Podržati učeće platforme i inicijativama poput SELFIE⁵⁰ i eTwinning⁵¹ u saradnji sa ETF i JRC, HEInnovate⁵², Hakaton za digitalno obrazovanje⁵³, i EU Nedjelja kodova.⁵⁴
 - Ohrabrivati razvoj i implementaciju Digitalne strategije obrazovanja u regionu⁵⁵, podržavati obuke nastavnika u vezi sa online učenjem na daljinu⁵⁶.
 - Snažiti implementaciju aktivnosti višekorisničkih Regionalne radne grupe za digitalne vještine u okviru Regionalnog savjeta za saradnju (RCC), obezbjeđivanjem jednakog razvoja među partnerima.
 - Širiti postojeće Erasmus virtuelne razmjene na Zapadni Balkan u skladu sa novim Erasmus+ programom.
 - Ohrabrivati upotrebu zajedničkih smjernica za nastavnike i nastavni kadar u cilju pospješivanja digitalne pismenosti i borbe sa dezinformacijama kroz implementaciju Akcionog plana za digitalno obrazovanje.
 - Promovirati 3D lasersko skeniranje objekata kulturne baštine u cilju njihovog očuvanja i omogućavanja novih naučnih i kulturnih projekata.

- **Ekonomija koja radi za ljude** koji grade konstruktivna partnerstva i prevazilaze zajedničke izazove kroz koordinisane napore za poboljšanje konkurentnosti, inovacija i tehnologija u cilju razvoja mogući za inkluzivni rast u regionu i usklađivanje sa Evropskim planom za socijalna prava.

⁴⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_4242

⁵⁰ Self-reflection tool for digital readiness of schools - SELFIE

⁵¹ <https://www.etwinning.net/en/pub/index.htm>

⁵² Alatka kojom se mjeri inovativnost i preduzetništvo na univerzitetima na kojima je digitalna transformacija jedna od osam oblasti djelovanja

⁵³ <https://digieduhack.com/en/>

⁵⁴ <https://codeweek.eu/>

⁵⁵ U ovom momentu, samo je Srbija odobrila u februaru 2020. godine

⁵⁶ npr. obuke o digitalnim mogućnostima za učenike, nastavni kadar i Okvir za digitalne obrazovne sadržaje

- Prate i primjere BioEAST⁵⁷, ANTARES i regionalnih centara izvrsnosti (Biosence⁵⁸ i BioICT instituta), pružiti podršku regionu u cilju promjene ekonomskog modela i okretanju ka klimatski-neutralnoj, održivoj i cirkularnoj ekonomiji – preskakanje ka inovativnim zelenim tehnologijama.
- Osnaživati saradnju izme u Instrumenta za pretpristupnu pomo za ruralni razvoj (IPARD⁵⁹) i predvi ene misije programa Horizont Evropa *Briga za zemlju je briga za život*⁶⁰ u cilju pospješivanja napora regionalne inicijative „Od farme do viljuške“, uspostavljanje laboratorije za kontrolu kvaliteta hrane u saradnji sa univerzitetima i tehnološkim parkovima.
- Ohrabrivati konstantno u eš e korisnika iz regiona u svim evropskim istraživa kim i inovativnim aktivnostima vezanim za COVID-19 pandemiju u cilju prevazilaženja krize i ponovne izgradnje društva i ekonomije.
- Pratiti planove za mapiranje i povezivanje istraživa ke infrastrukture na Zapadnom Balkanu u cilju razvoja nove istraživa ke infrastrukture⁶¹ u regionu, i pospješivati u eš e istraživa a i istraživa kih organizacija sa Zapadnog Balkana u postoje im evropskim istraživa kim konzorcijumima.
- Primijeniti metodologiju pra enja kulturnih i kreativnih gradova i alate za izgradnju kapaciteta kako bi pomogli gradskim upravama da iskoriste kulturu i kreativnost za podršku društvenom i ekonomskom razvoju.⁶²

⁵⁷ <https://bioeast.eu/>

⁵⁸ https://biosens.rs/?page_id=10010&lang=en

⁵⁹ <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/enlargement/pre-accession-assistance/overview>

⁶⁰ https://ec.europa.eu/info/publications/caring-soil-caring-life_en

⁶¹ npr. razvoj panevropske infrastrukture za istraživanje i tehnologiju, Međunarodni institut za održive tehnologije u Jugoistočnoj Evropi (SEEIIST, www.seeiist.eu) i njegova bitna uloga u misiji za borbu protiv karcinoma (https://ec.europa.eu/info/publications/conquering-cancer-mission-possible_en).

⁶² DG JRC je ovu platformu otpočeo 2017. godine i odnosila se na 27 zemalja članica, UK, Norvešku i Švajcarsku. 2019. godine je sprovedena i preliminarna procjena primjene na glavne gradove zemalja Zapadnog Balkana.